

PORUCHY JEDNÁNÍ

JEDNÁNÍ

- záměrné chování založené na určité motivaci, které mění dosavadní stav nebo situaci
- pokud je narušena rovnováha mezi organismem a jeho vnějším nebo vnitřním prostředím – potřeba adaptace – jedinec začne vyvíjet činnost, která směřuje k obnově rovnováhy
- typy jednání
  - jednání volní, záměrné, úmyslné
    - uplatňuje se vůle člověka
  - jednání mimovolní, automatické
    - původně volní, pak se zautomatizovalo
    - patří sem i obranné mechanismy vzniklé na základě obranného reflexu
  - jednání protivolní
    - vůlí nepotlačitelné pohyby (např. dyskinézy nebo impulzivní jednání)

KVANTITATIVNÍ PORUCHY JEDNÁNÍ

- hypagilnost
  - snížení aktivity, pomalé pohyby, nevýrazné, snížená spontaneita
  - gestikulace a mimika sníženy
  - únava., vyčerpání, deprese, intoxikace, schizofrenie,...
- hyperagilnost
  - zvýšená aktivita, dynamogenie
  - nemusí vést ke zvýšení výkonu, protože aktivita často neúčelná
  - expanzivní nálady, mánie, intoxikace, hypertyreóza
- agitovanost
  - neklidné, bezcílné, zmatené, nevýkonné, často nekoordinované pohyby
  - jednoznačně chorobné jednání
  - anxieta, amence, mánie
- jactace
  - zmítání na lůžku (vystupňovaná agitovanost)

KVALITATIVNÍ PORUCHY JEDNÁNÍ

- katatonické poruchy jednání
- obsedantní jednání
- impulzivní jednání
- účelové jednání

KATATONICKÉ PORUCHY

- porucha psychomotorických mechanismů mající primitivní podobu
- polární, většinou není porucha vědomí
- formy
  - stuporózní (neproduktivní)
    - útlum různého stupně – od zmenšené pohyblivosti až do strnulosti trvající i týdny
    - příčina exogenní – náhlý, katastrofický zážitek X endogenní – deprese
  - produktivní
    - excitace s nadbytkem mimických a pantomimických projevů, většinou stereotypních, s grimasováním a manýrováním

- stupor (akinéza)
  - strnulost, úplný útlum psychomotoriky
  - strnulost v jedné poloze, někdy nelze přimět k pohybové nebo mimické reakci, neodpovídá na otázky
  - deprese, schizofrenie, i psychogenní příčina
- katalepsie (flexibilitas cerea, vosková ohebnost)
  - při pasivním pohybu cítíme pružný odpor
  - člověk může setrvávat v často nepřirozených pozicích – tzv. nástavy
- záraz jednání
  - přerušení pohybu související se zástavou myšlenkové a řečové činnosti (myšlenkový blok) bez jakékoli příčiny
  - člověk přeruší činnost a po pauze v ní pokračuje
  - obvykle několik minut, až dny a týdny
  - schizofrenie
- negativismus
  - odpor vůči výzvám a rozkazům
  - buď nevyhoví – pasivní negativismus
  - provede opak – aktivní negativismus

- povelový automatismus
  - nemocný reaguje na výzvy pronesené formou rozkazu
  - strojové chování
- pohybová stereotypie (iterace)
  - mechanické opakování pohybů
  - až bizarní rituály (u jídla, umývání – manýrování)
  - stereotypie mimických projevů – grimasování
  - řečová, slovní stereotypie – verbigerace
- psychomotorický neklid
  - zvýšená pohybová aktivita
  - nucení neustále něco dělat, neužitečnost a nesmyslnost pohybů
  - chození sem a tam, často mění polohu těla
- echomatismus
  - automaticky opakuje vnímané pohyby – echopraxie
  - mimiku – echomimie
  - slova nebo zvuky - echolalie

OBSEDANTNÍ JEDNÁNÍ

- kompulze, anankasmus
- nutkavé jednání
- vůlí obtížně ovlivnitelné
- pokus potlačit spojen s vnitřní tenzí – redukce tenze realizací určitého jednání, rituálu - kompulze – pak opět nárůst tenze
- př. nutkavé počítání předmětů, vracení se domů, kontrola zamčení bytu, vypnutí plynu, rituály při mytí, oblékání a jídle,...
- nemocný si je vědom zbytečnosti, neúčelnosti jednání

IMPULZIVNÍ JEDNÁNÍ

- spočívá v nezvládnutém puzení k nějaké činnosti nebo k náhlému a jednorázovému činu, jehož významnost může být značná i nulová
- není porucha vědomí, vzpomínka na čin zachována
- probíhá bez volní kontroly, náhle, se značnou energií
- jedinec nedokáže určit motiv jednání
- bez rozmyslu, bez váhání, bez emočního doprovodu
- schizofrenie, demence, poruchy osobnosti

- raptus
  - náhlé agresivní chování
  - z nesnesitelné úzkosti
  - směřován vůči okolí nebo vůči sobě
  - schizofrenie, těžké deprese
- zkratkovité jednání
  - po podnětu ihned reakce, bez racionální rozvahy
  - čin není úměrný závažnosti, nebere ohled na etické normy
  - zbrklé jednání, doprovázeno emocemi – leknutí, strach
  - při vědomí, má cíl, motivy a volba prostředků není kriticky zvažována
  - většinou rychlý průběh, může být i výsledkem delší přípravy – útěk z domu při neúspěchu,...
- tiky
  - neúčelné, nutkavé, chorobně navyklé pohyby
  - nemocný jim nedokáže zabránit
  - lze potlačit na omezenou dobu
  - mizí při přesunu pozornosti a ve spánku, zesilují v tenzi
  - př. mrkání, pošukávání končetinami, pokašlávání, vokální tiky – zvuky, slova,...

- automatismy

- bezúčelné neuvědomované jednoduché opakované pohyby, připomínají stereotypie, ale dají se potlačit a přerušit
- při nuditě, napětí, duševní práci, u dětí u hospitalizačního syndromu
- př. pohupování, pobrukování, pohyby nohou,...
- lidé s demencí – řečové automatismy; mentální retardace – kývání trupem, přešlapování
- i u zvířat – obcházení klecí

- frenoleptické stavy

- termín považován za zastaralý
- trvají delší dobu, často několik dní
- jedinec provádí činnost jemu neobvyklou
  - dromomanie – chorobná toulavost
  - kleptomanie – impulzivní krádeže
  - pyromanie – žhářství
  - dipsomanie – periodické požívání nadměrných dávek alkoholu (dříve kvartální pijáctví)
  - erotomanie – periodické nadměrné vyhledávání erotických partnerů
  - oniomanie – chorobné nakupování
  - gambling – chorobné hráčství

ÚČELOVÉ JEDNÁNÍ

- odlišné od simulace
- není podrobena vědomé kontrole
- ovlivněno neuvědomělým motivem útěku do nemoci
- nepřiměřené dané situaci, zaměřené na určitý cíl a účel, budí dojem schválnosti
- jednání nemá volní složku, roli hrají biologické automatismy
- výrazný emoční náboj

- pseudodemence

- účelové jednání napodobující demenci, ale v takové formě, jako se u „pravé“ demence nevyskytuje
- př. pacient nedovede říci své jméno, počet prstů na ruce, ale je naplno soběstačný, zachovává čistotu, přijímá potravu

- Ganserův syndrom

- psychogenní forma mrákotného stavu
- porucha vědomí se zde situačně mění
- odpovědi formálně správné, ale obsah nesmyslný
- př. Který je rok? 9542; Ve kterém jsme městě? V Pekingu.
- u vězňů, válečných zajatců
- nejde o simulaci, chování není pod volní kontrolou!!

- puerilismus

- vlivem extrémní zátěže nemocný nevědomě uniká do dětského věku
- př. žvatlá, chce se mazlit, používá zdobněliny, hraje si s různými předměty,.....

- vazbová psychóza

- pestré halucinace všech smyslů, nehorázné bludy
- podvědomá obrana proti uvěznění
- vznik při déleodobější izolaci ve stresujících podmínkách
- halucinace, hlasy, strachy, úzkost, široká škála somatických příznaků
- příznivá prognóza

- faxensyndrom

- jedinec se účelově chová jako „blázen“, šílenec, šašek a klaun
- výrazné grimasy

NEADAPTIVNÍ PSYCHICKÉ REAKCE

- formy uvažování, prožívání, argumentace a chování, které přehnaným a úchylným nebo falešným způsobem řeší situaci, která se kvůli nevhodné struktuře osobnosti nebo nepříznivé situaci nedá řešit přímým, vědomým, otevřeným způsobem
- jedinec se uchyluje (vědomě i nevědomě) ke způsobům, které jsou neadaptivní, brání se jimi tlaku situace, poskytují mu uvolnění a snižují napětí
- bezprostřední reakce – krátkodobě působící X obranné mechanismy – dlouhodobě působící
- počet reakcí se liší dle autorů, až několik desítek

- primitivní reakce
  - obnažené radikály jednání vzniklé v situacích elementárního životního ohrožení nebo náhlé bezmoci, křivdy,...
  - i v běžných životních situacích u lidí s poruchami osobnosti nebo poruchami intelektu
- panická reakce
  - jedinec produkuje spoustu bezcílných, únikových až agresivních projevů v situacích katastrofálního ohrožení – požár, zemětřesení, povodeň, bombardování,...
- afektivní stupor, akinesis, thanatosis
  - útlum všech pohybů a projevů
  - vědomí zachováno
- patofilie, útěk do nemoci
  - instinktivní podvědomá reakce, předstírající tělesnou nebo psychickou nemoc
  - cíl – vyhnout se obtížné životní situaci

- **submise**

- podřizování se, podléhání, převzetí role podrobeného subjektu

- **agrese, hostilní reakce**

- sklon řešit situace prostým a primitivním stenickým způsobem
- cíl – zahnat, zastrašit, zničit znepokojující podnět
- agrese přímá – bití, ničení, nadávky X nepřímá, skrytá – nadávky, výsměch
- přenesení agrese
- autoagrese až automutilace – sebepoškození, nebo restrikce – odepření, mírnější forma

- **substituce**

- nahrazování neschvalovaných cílů cíli přijatelnými; vykonávání činů, které můžeme úspěšně dokončit místo jednání, kde nás čeká nezdár a selhání
- sublimace - nepřijatelné motivy najdou svůj obraz v sociálně schvalovaných aktivitách
- kompenzace (parakompenzace) – snaha nahradit nedostatečnou schopnost schopností jinou, hledání uspokojení v jiné oblasti, než v té, kde člověk selhává

- překompenzace (hyperkompenzace)
  - posun z jedné extrémní pozice do druhé
  - z outsidera se stane šampion
  - př. řecký řečník Demosthenés
- konverze (somatizace)
  - změna duševního procesu, konfliktu v tělesný příznak
- projekce
  - přisuzování vlastních rysů, motivů, tendencí, názorů,... jiným osobám
- autistická reakce
  - útěk od reality do denního snění, fantazie, stažení se do sebe, sociální izolace, chybí kontakt s prostředím, oblast zájmů se zužuje
- histriónská reakce
  - dramatická, afektovaná reprodukce a odreagování tíživého zážitku, nenaplněných tužeb
  - přehnaně vyjadřované emoce jsou povrchní a mělké

- paradoxní reakce
  - obrácená reakce
  - neodpovídá výchozí situaci, opačná vzhledem k našemu očekáváníí
  - př. „šibeniční“ humor
- paranoidní reakce
  - vztahování neutrálních výroků a situací k vlastní osobě
  - jedinec interpretuje realitu vztahovačně, perzekučně, obavy, že okolí mu chce ublížit, sledovat jej, obvinít,...
- demonstrativní reakce
  - předstírání úmyslu nebo snahy dosáhnout cíl, které neodpovídá skutečnému chtění
  - demonstrativní suicidální pokus
- ambivalence
  - jedinec se nedokáže rozhodnout mezi dvěma i více podněty, volit mezi dvěma způsoby jednání
  - buridanismus – enormní nerozhodnost
  - ambitendence – nerozhodnost ve vlastním jednání

- racionalizace

- dodatečné odůvodňování původně impulzivního jednání člověka nebo vědomé či nevědomé nahrazování původní nepřipustné motivace přípustnými, společensky často oceňovanými motivy
- reakce kyselých hroznů – bagatelizace cíle, kterého nemůže být dosaženo
- reakce sladkých citrónů – vyzdvihování předností toho, co je dosažitelné a zamlčování nedostatků; utěšování, že ostatní jsou na tom stejně špatně nebo ještě hůře

- identifikace

- žádoucí vlastnosti jiných lidí připisujeme sobě, nebo se s nimi ztotožňujeme
- identifikace s reálnou nebo fiktivní osobou
- na úrovni fantazie nebo jednání
- X nápodoba – přebírání jen některých vnějších prvků chování jiných osob

- únik

- raný a častý způsob řešení obtížných situací
- prostý únik - pozitivnější forma než agrese
- verbální forma – výmluva; mimická, únik do fantazie, únik do mystiky, do nemoci – nejde o simulaci, prožívání obtíží je nevědomým prostředkem obrany před problémem

- regrese

- návrat k projevům dřívějšího vývojového stupně
- retrogresivní chování – návrat k dřívějším formám adaptace
- primitivizace – reprodukce jen některých prvků předchozího stupně chování

- transgrese

- protikladný směr posunu vývojového stupně chování
- určitá forma obrany, útěk dopředu, přeskočení vývojového stupně

- fixace

- přetrvávající návyky charakteristické pro mladší věk
- reakce ustrnuly na nižší vývojové úrovni; ustrnutí, zastavení vývoje

- rezignace

- pasivní, lhostejný vztah k zátěži; často depresivní pocit bezmocnosti
- smíření s daným stavem+ poznání, že jakákoli snaha je marná

- izolace

- vystupňovaná forma úniku
- generalizace jednoduchých reakcí od prosté distance až po úplnou ztrátu kontaktu s vnějším světem

- represe (potlačení)

- únik do zapomnutí
- potlačujeme myšlenky, představy, které jsou v rozporu s naším svědomím a obecně uznávanými hodnotami
- popření – nevědomé, komplexní popírání nepříznivých aspektů situace; symbolické „zavírání očí“ před nepříznivými fakty

- opouzdření

- afekt spojený s klíčovou myšlenkou je potlačen

- opačné reagování
  - zesílení odporu proti potlačené tendenci, což je v jistém smyslu paradoxní
  - př. potlačené sexuální tendence nacházejí výraz v silně verbalizovaném odporu vůči sexualitě, v puritánství, moralizování
- disociace
  - narušení jednoty vnitřního života a vnějšího jednání
  - nutkavé jednání (zaklepání na dřevo, držení palců), nadměrné teoretizování (přemýšlení je náhražkou reálného chování), ..
- simulace
  - předstírání stavu, který neexistuje – mentální defekt, somatický příznak,...
- disimulace
  - zastírání existujícího stavu
  - schizofrenie
- agravace
  - účelové zveličování skutečného stavu

DĚKUJI ZA POZORNOST.